

Jancsák Csaba

Parthiscum

„Ránk nem tűztek érdemkoszorút...”

A szegedi köteles – Bakay Nándor

Az 1870-es években Kossuth által szocialistának¹, Tisza Kálmán szerint szociáldemokratának, sőt majdnem kommunistának² hitt Bakay Nándor, azon méltánytalanul elfeledett hazafiak közé tartozott, kik nemcsak családi indíttatásból, de személyes meggyőződéstől áthatva emelték a nemzet oltárait, s következetesen kitartottak elveik mellett, még akkor is, ha buta öntörvényvezők siserhadában ez később megszégyenítést és bukást hordozott.

Atyja, Bakay János kötélverést (az 1770 körül alapított céhben³) űző családjuk leginkább elismert tagja volt. Mint Új Szeged bírása, a félezer lakossal bíró kis településnek 1841-ben elemi tanodát adott, felajánlva otthona egy részét⁴. Édesanyja, A magyar ipar úttörői írója, Gelléri Mór⁵ szerint a mégoly boldog békeidők, egyszerűségében üdvözülő háziasszonya volt, ki a biedermeier anyák hármasa (Kirche, Küche, Kinder) között élte le szerény, de becsületes életét. Az 1832-ben született Nándorban tehát a polgári szülők hagyományos kettőssége, az atyai pálya és az anyai lélek küzdött egymással.

A kitört forradalomban „a nemzet ébresztő szellemei”⁶ magukkal ragadták, bár húsz évvel később, a Mimi levelek írójaként, mint publicista már nem a félistenek és hősi gigászok oldaláról, hanem az egyszerű katonák szemével emlékezett vissza: „Ránk nem tűztek érdemkoszorút, ... mi nem tettünk semmit, csak vertük az ellent és védtük a hazát.”⁷ A forradalom elbukott s a depresszió elől kártyajátékokba és az ivászatba menekülő ifjú kortársaitól eltávolodott Bakay, ki első leveleit ezidőtájt postázta a pesti lapoknak a családi pályára lépett. Folytatni kívánva az atyai utat, mint a céh által kötelezett, vándorlásba kezdett. Székelyföldről⁸, majd a sors keserű fintoraként osztrák katonaruhába bújtatott magyarok által megszállt Velencéből⁹ írt tudósításai egy megért, szikár nézetekkel bíró fiatalembert vetítenek elénk. Hazatérte után, bár elkészítette remekét, és nem sokkal később a céh jegyzője lett, a vadkapitalizmust előre vetítve szaporodó kontármunka oly elkedvetlenítette, hogy az egészszéből „elkőritette”¹⁰ magát.

Nagyjából ez idő tájt határozta el, hogy tevékenyebb szerepet talál a város életében. Ezen felindultságában szerezte azt a kis komplotot, legdacosabb ifjú társai közül, kik mint a Felsővárosi Kis Kaszinó tagjai, 1860-ban Jombart megyefőnök tiszteletére rendezett fáklyás felvonulást úgy hiúsították meg, hogy az érkezőben levő világítóeszközöket a Tiszába hajigálták.¹¹ A szabadgondolkodó tanulóifjak és gyógyszerészségédek egy egykori iskolatársnál tartott összejöveteleik során a provizórium előtti fellelegzésben váltak a helyi politikai élet cselekvő tagjaivá. Bakayt a szegedi képviselőtestület tagjává választották. 1859-ben egyik fő szervezője volt az induló Szegedi Híradónak s a szegedi iparos segédek egyesületének, de az a pillanat, ami országosan is politikai tényezővé tette az Alsóvárosi Népkör megalapítása volt. Szabó László Szeged halála és feltámadása című munkájában (I–III. köt., Szeged, 1929.) a népkörök elnökeként és vezéréként említi. Mindezek hatására a „néptribun” (hogy az egyik legjobb Bakay-életrajz íróját Papp Jánost¹² idézzem) szerepet magára vállaló „szegedi köteles”¹³ az 1869-es választásokon, a Bihari pontokat valló Tisza Kálmán mellett küzdött. A korabeli korteskedések és jellegzetes segédvonalai (rágalmazások, megfélemlítés, az ellenzéki gyűlések provokálása)

hullámvölgyet rajzoltak a beérkező Bakaynak, aki a Közlemények című alkalmi kiadványban védte érdekeiket.

.... Izraelita porgártársaink között azzal izgatnak a szegedi ellenzéki párt ellen, mintha mi a testvériség kötelemeit nem becsülnők, mint a kormánypárt ... Tanuink a velünk való izraeliták ... itt valóban egyenlők vagyunk. Itt egyenjogú polgárok, demokráciák vannak...¹⁴

A szegedi Tisza-part északról nézve 1872-ben

Még ez év végén a kétheti megjelenésű Tiszavidéki Újság¹⁵ felelős szerkesztője lett. A hatóság okvetetlenkedése és a sanyarú anyagi háttér miatt a lap majd egy évet létezett, bevalottan a szegedi ellenzék szócsöveként. 1870. február 10-i számában mintegy programként írta: „Tervünk őszinte és nemes vala, megróni minden közmulasztást, a mi a közügyek mezején történik, de nem bántani a magán bajt, nem ostorozni magán tévedést. Ez érdemben szándékunk volt a pártlap (az időközben kormánypártivá vált Szegedi Híradó – a szerk.) ellenében egy pártatlan lapot alkotni, a közügyek érdekében.” E lap hasábjain fejtette ki sok helyütt idézett politikai, társadalmi („A tőke és a munka viszonya”¹⁶) és pedagógiai (alaptémái¹⁷: a reál tárgyak oktatása, az életre nevelés) nézeteit.

A kormányzó pártban csatlakozva¹⁸, 1874-ben, az apatini iparkiallítást szervező Herman Ottóval önálló párt szervezésébe kezdett, mely a munkásság, a kisiparosság és a parasztság rétegeit fogta volna össze. A Nemzetgazdasági Párt – tervük szerint – a politikailag addig inaktív tömegek tömegek pártja kívánt lenni, mely a közösügyes politika szójátékosai miatt ellankadt figyelmet a valódi problémákra és megoldásukra koncentrálnak. ¹⁹ Megvalósítandó gyakorlati teendők (önálló vámterület, önálló bank, oktatási rendszer reformja, progresszív adózás) programját, miután az Alföldi Iparlapban, a Honban és a Szegedi Híradóban nyilvánosságra hozták, elküldték az örök Kossuthnak, aki 1817. március 17-én kelt levelében válaszolt. A több mint huszonöt oldalas elemzésben Kossuth szükségtelennek tartja a pártalapítást, úgy véli, hogy „házánkban minden valamirevaló ember párthoz tartozik, s így minden új pártalakítás csak más párt rovására történhet ... Ha önök is új pártot alapítanak, ez csak úgy történhet, hogy Önök a közjogi ellenzéktől vonnának el erőt.”²⁰ A második elmarasztaláshullám ezután érte Bakayt. Azonban a kísérlet bukása nem jelentette a politikus bukását. Mint a Függetlenségi Párt tagja az 1875-ös választáson a délvidéki jelöltek propagandájának szervezőjeként Szegeden indult, úgymint 1878-ban Battonyán – sikertelenül.

Simonyi Ernő, a Debrecenben is megválasztott jelölt szegedi helyéről lemondva, Bakay Nándor az országgyűlés tagja lett²¹. Ezt az amúgy is rövidre szabott sikersorozatot, 1879-ben a váratlanul érkező árvíz²² rekesztette meg. Bár országgyűlési bemutatkozó beszédét (1879. március 15-én) az árvíz ügyében, hallatlan szakértelemről bizonyosságot adva tartotta, és több –

védekezést sürgető – röpiratot publikált, az elsősorban a Szegedi Naplóból reáuzduló gyalázkodást megsínylette politikai karrierje. Az új választáson elbukott.

Visszavonulva, városa gazdasági életének íásaival (publikációi a Közvélemény című lapban), és tetteivel (gyárának nagyiparivá tétele, a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara másodtitkára 1890-től) olyannyira meghatározó és tevékeny egyénisége lett, hogy 1902-ben – halálakor – a szegedi sajtó (mely oly sokat kárhoztatta) egyöntetűen hajtott fejet kalandos pályájú, a régióra sokszor országos figyelmet vonzó polgára előtt

A Széchenyi tér Szegeden 1879 tavaszán, az árvíz idején

Jegyzetek

1. Bakay Nándor levele Kossuth Lajoshoz 1877. január 27. (OL.) „Engem kormányzó úr szocialistának tart, én higgadt republikánus vagyok.”
2. Uo. „Tisza szociáldemokratának, sőt majdnem kommunistának...”
3. Szegedi Képes Naptár (1876) említi.
4. Bakay Nándor [a továbbiakban: B. N.]: Új-Szegednek volt, de nincs tanodája. Szegedi Híradó, 1860. november 25., 1. p.
5. Gelléri Mór i. m. Bp., 1887., 164 p.
6. Bakay Nándor: Őszi levelek a szerkesztőhöz, Tiszavidéki Újság
7. Uo.
8. B. N.: A székely kivándorlás kérdéséhez. Alföldi Iparlap, 1882. január 21., 1. p.
9. B. N.: Hogy utazik a szegény vándorlegény Velencébe. Alföldi Iparlap, 1882. január 2., 2. p.
10. B. N.: Ifjúkori emlékek. Alföldi Iparlap. 1884. június 7., 2. p.
11. Cserzy Mihály: Az öreg Szeged. 1922., 15. p.

12. Papp János: Bakay Nándor indulása és politikai pályája a végső kudarcig. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből. Szeged, 1978., 265–295. p.
13. Ő nevezte így magát több tárcájában.
14. Közlemények. A szegedi ellenzéki központi bizottmánytól a választókhöz. Szeged, 1869., 4. p.
15. Nemzetgazdasági és népművelődési közlöny.
16. I–II. rész in. Tiszavidéki Újság 1869 október 17. részletes elemzése in: Vincze Edit: Az útkeresés évtizedei. Bp., Gondolat, 1977. 46. p.
17. B. N.: A magyarországi tanrendszer in. Tiszavidéki Újság, 1869. november 11., 2. p.
B. N.: A népoktatás érdekében in. Tiszavidéki Újság, 1870. március 20., 1. p.
18. „Az alkotmányos közélet válságai közt nincs veszesebb, mint midőn a többség nem kormányoz, de uralkodni kezd, s a midőn az ellenzékől megtagadja a kormányképességet, midőn körülbelül azt mondja: rebellekkel nem alkudozók...” – B. N.: Néhány vonás országgyűléstünk közszelleméről in. Alföldi Iparlap, 1874. június 17., 2–3. p.
19. B. N.: A magyar nemzetgazdasági párt keletkezése, indoka, vezérelve és végcélja. Szegedi Híradó, 1875. március 19., 1. p.
20. Kossuth Lajos iratai IX. köt. 9–33.p. idézi Papp i. m.
21. Papp i. m.
22. Lázár György: Visszaemlékezés a nagy árvíz napjaira. Szeged, 1909., 188. p.

Csápek Ágnes

Kanizsa környékének boszorkányhiedelmei

Ha napjaink emberét megkérdeznénk: mi jut eszébe a hiedelmekről, bizonyára hamarabb gondolna asztrológiára, mágiára, ezotériára, vagy a szinkretista divatvallások rendszerére, esetleg mindennapos személyeiből fakadó hóbortos babonáira, mint a néphitre. Gyökere azonban mindegyiknek ugyanaz: az ember nyitottsága „a természet-feltettire”...

A hiedelem és a babonáság szinte egyidős az emberrel. Mindazt amit nem értett, amit nem tudott megmagyarázni, azokat a jelenségeket amik körülvették, saját módján próbálta értelmezni. Ezt bizonyítják a barlangrajzokon ábrázolt mitikus jelenetek, vagy a kutatások alkalmával feltárt kultikus jellegű tárgyak. Ez a hiedelemvilág, a „felfoghatatlan” közelsége. A korszerű mágiában a babona modernebb változatában ma is fellelhető, sőt azt is bátran mondhatjuk, hogy az ezredfordulóhoz közeledve a kuruzslás, a babona reneszánszát éli. Az ember vagy nem tud, vagy talán nem is akar megszabadulni a babonától, a hiedelmektől, hiába a tudomány megdöbbentő eredménye, újabbnál-újabb tudományos felfedezések, az emberbe úgy látszik a babona beleivódott. A néphit mégis egyszerűbbnek tűnik számomra. Az egyszerű ember sokkal közelebb áll a természethez, sokkal inkább a természettel és a természetben él, mint a modernizációtól megittasult szellem. Ezt az egyszerű őszinteséget kerestem mikor néprajzzal foglalkozva közelebb kerültem a faluhoz, annak lakóihoz és hiedelemvilágához.

Az egyszerű ember életmódja, szokásai egy – már csak a képzelet által felfogható – különleges világot varázsol elé. Fantáziákat megragadó témakört, a boszorkányhitet vizsgáltam szülőhelyemen (a bácskai) Kanizsán és környékén, elsősorban Adorjánon. Néptünk, így a bács-